

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
АКАДЕМІЯ «VOLASHAQ» (КАЗАХСТАН)

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ: ТЕОРІЯ
І ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ НАУКИ»**

14–15 серпня 2020 р.

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Зарицька В. В. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології Інституту журналістики і масової комунікації Класичного приватного університету;

Міляєва В. Р. доктор психологічних наук, доцент, завідувач науково-дослідної лабораторії культури лідерства Київського університету імені Бориса Грінченка;

Солодухова О. Г. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Донбаського державного педагогічного університету;

Євдокимова Н. О. – доктор психологічних наук, професор, проректор з наукової та міжнародної діяльності ІВНЗ «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика» (м. Миколаїв);

Шмаргун В. М. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи та психології Національного університету біоресурсів і природокористування України;

Склярук А. В. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Класичного приватного університету;

Буланов В. А. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Інституту журналістики і масової комунікації Класичного приватного університету;

Храпченкова Н. І. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології Академії «Volashaq» м. Караганда, Казахстан.

Психологічні науки: теорія і практика сучасної науки:
П86 Матеріали міжнародної науково-практичної конференції,
м. Запоріжжя, 14–15 серпня 2020 р. – Запоріжжя: Класичний
приватний університет, 2020. – 136 с.

ISBN 978-966-992-188-8

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Психологічні науки: теорія і практика сучасної науки», яка відбулась на базі кафедри практичної психології Класичного приватного університету 14–15 серпня 2020 р.

УДК 159.9(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ; ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

Емоційний інтелект: сутність наукових підходів Боголепова А. А.	6
Реальність світу і багатомірність дійсності особистості: функціональні конструкти онтологічного плану дослідження Каліщук С. М.	9
Культура управління як основа створення позитивного іміджу сучасної організації Тюха А. О., Зошій І. В.	14

НАПРЯМ 2. ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Арт-терапевтичні методи як інструмент зниження тривожності у молодших підлітків Біла Н. В.	18
Психолого-педагогічні передумови упровадження в Україні нової освітньої парадигми – наукової освіти Ковальова О. А.	22
Зв'язок ресурсу та психологічного благополуччя особистості Кушмирук Є. С.	26
Особливості співзалежної поведінки у жінок середнього віку Лиманкіна А. І.	29
Вплив взаємин між дітьми та батьками на формування особистості дошкільника Лисенко Л. М.	32
Особливості саморегуляції тривожних підлітків та підлітків, які мають прояви агресивної поведінки Маркачова В. В.	37
Психологічна корекція смислової сфери осіб юнацького та дорослого віку з неформального субкультурного середовища Мужанова Н. В.	41

ВПЛИВ ВЗАЄМИН МІЖ ДІТЬМИ ТА БАТЬКАМИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Лисенко Л. М.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

Харківського національного педагогічного університету

імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна

Проблема впливових чинників на формування особистості дошкільників є предметом уваги дослідників тривалий час, але не втрачає своєї значущості. У ситуації соціальної нестабільності на дитину впливають чисельні несприятливі фактори, які здатні загальмувати особистісний розвиток, дестабілізувати емоційний стан, стати причиною тривожності та страхів. У зв'язку з цим, актуальною для практичної психології є проблема пошуку ефективних шляхів, виявлення причин та використання методів спрямованих на подолання емоційних негараздів. Дана проблематика висвітлювалася в роботах В.М. Астапова, В.К. Вілюнаса, Н.В. Вязовца, Ж.М. Глозмана, А.І. Захарова, В.Р. Кисловської, Н.Д. Левитова, Л.В. Марищука, О.Г. Мельниченко, та ін. Зацікавленість даною тематикою полягає у визначенні впливу соціальних факторів, а саме відносин в системі «дитина – дорослий» на розвиток особистості дошкільників. Метою є, визначення впливу стосунків, які складаються між дорослими та дітьми на формування особистості у дошкільному віці і пошук методів покращення взаємин.

Формування особистості дитини пов'язано з розвитком емоційно-вольової сфери, інтересів та мотивів поведінки, що детерміновано соціальним оточенням, зокрема взаєминами з дорослими. Як зазначав О.В. Запорожець важливе значення у формуванні моральних почуттів мають дитячі уявлення про позитивні еталони, що дозволяють передбачати емоційні наслідки власної поведінки, завчасно переживати задоволення від її схвалення чи розчарування при осуді. Дошкільник робить перші

кроки у самопізнанні, розвитку самосвідомості. Критерієм при оцінці себе слугує опора на власний досвід, отриманий в різних видах діяльності та усвідомлення своїх можливостей, якостей. Розвиток самосвідомості знаходиться в тісному зв'язку з формуванням пізнавальної та мотиваційної сфери дитини [4, с. 75]. У роботі А.М. Прихожан розкривається механізм «замкнутого психологічного кола», у якому відбувається закріплення та посилення тривожності, що призводить до нагромадження і поглиблення негативного емоційного досвіду, породжуючи негативні прогностичні оцінки та визначаючи багато в чому модальність актуальних переживань, сприяє збільшенню та збереженню тривожності [3, с. 15]. Дитяча тривожність може бути наслідком особистісної тривожності матері, що має симбіотичні відносини з дитиною. При цьому мати, відчуваючи себе єдиним цілим з дитиною, намагається відгородити її від труднощів і життєвих неприємностей, тим самим, охороняючи від неіснуючих, але уявлених, відповідно її тривожності, небезпек. У результаті дитина зазнає занепокоєння, коли залишається без матері, хвилюється та боїться. Замість активності та самостійності розвиваються пасивність і залежність. Каналом передачі занепокоєння служить така турбота матері про дитину, що складається з одних передчуттів, побоювань і тривог. А.І. Захаров відзначає також, якщо батько не бере участь у вихованні дитини, то дитина більшою мірою має прихильність до матері, в тому випадку, якщо мати особистість тривожна, вона легше переймає її занепокоєння. Виражено це й тоді, коли дитина боїться батька через його грубий, запальний характер [1, с. 19].

У дослідженні проведеному з дітьми 5-6 років та їх батьками в ДНЗ № 167 м. Харкова ми ставили за мету дізнатися, як стиль взаємин у сім'ї впливає на формування особистісної сфери дошкільника. Для виявлення особистісної тривожності проводився тест «Тривожність» (Р. Темл, М. Доркі, В. Амен), який дав змогу виявити дітей з підвищеним рівнем особистісної тривожності, що свідчить про недостатню емоційну пристосованість до життєвих ситуацій, що викликають занепокоєння. Для дослідження самооцінки у дітей проводилася методика «Драбинка» (Л. Хухлаєва) та для виявлення особливостей взаємин діж дітьми та дорослими у сім'ї,

опитувальник батьківського ставлення (А. Варга, В. Століна). За результатами можна зазначити, що у більшості, а саме 82% учасників опитування домінує такий соціально бажаний стиль батьківського ставлення як «Кооперація», тобто дорослі проявляють зацікавленість у справах і планах дитини, заохочують ініціативу і самостійність дитини. У 9 % переважаючим був стиль «Симбіоз», коли батьки відчують себе з дитиною єдиним цілим, прагнуть задовольнити потреби дитини, відгородити від труднощів і неприємностей, в меншій мірі надають самостійність дитині. У такої ж кількості учасників дослідження представлений стиль «Авторитарної гіперсоціалізації», що розкривається у надмірному контролі поведінки дитини, обмеженні свободи та вольовому контролю з боку батьків. При дослідженні зв'язку самооцінки та рівня тривожності було виявлено, що тривожні діти нерідко характеризуються низькою самооцінкою у зв'язку із чим у них виникає очікування неблагополуччя. Наслідком збільшення тривожності у дитини є зниження рівня самооцінки, яка, у свою чергу, спричиняє закріплення досвіду невдач. Невпевненість у собі викликає в дитині бажання бездумно дотримувати вказівок дорослого, пасивність, формальне засвоєння здобутих знань, страх виявити ініціативу. Тривожні діти дуже чутливі до своїх невдач, гостро реагують на них, схильні відмовлятися від тієї діяльності, у якій зазнають труднощів. Неадекватна занижена самооцінка стає фактором, що гальмує розвиток особистості дитини, тому вона може не реалізувати своїх можливостей.

Головною причиною виникнення тривожності та неадекватної самооцінки у дошкільників можуть бути домінуючі стилі у вихованні «Авторитарної гіперсоціалізації» засновані на завищених вимогах, та «Симбіозу», що підтверджується і нашому дослідженні. У родинах з доброзичливими відносинами діти менш тривожні, ніж в родинах, де часто виникають конфлікти. Тривожні діти нерідко характеризуються низькою самооцінкою, в зв'язку з чим, у них виникає очікування неблагополуччя з боку оточуючих, а також, велике значення у становленні самооцінки має стиль сімейного виховання, прийняті в сім'ї цінності.

Знайомство з Міжнародною програмою розвитку дитини ICDP, яка була запропонована для батьків, дозволило побачити на якому з етапів побудови взаємин між дорослими та дітьми

можуть виникати порушення чи проблеми розвитку [2]. Дана програма розглядає виховний процес як комплексну взаємодію дорослих і дітей виокремлюючи у спілкування три основні аспекти – емоційний діалог (базується на підтримці емоційного контакту), посередницький діалог (передача знань про навколишній світ) та регулятивний діалог (регуляція поведінки та спрямування діяльності дитини) [5, с. 8]. У програмі акцентується увага на тому, що встановлення емоційного контакту між дорослим та дитиною є основою будь-якої діяльності та основою комунікації. Порушення в системі емоційного діалогу можуть бути причиною порушень поведінки у дитини та подальших проблем у формуванні особистості, а саме тривожності, страхів чи агресивності. Якщо дитина в дошкільному навчиться позитивній емоційній взаємодії з оточенням (вмінню виражати емоції, усвідомлювати та використовувати емоційний досвід, отримувати позитивну вербальну та не вербальну підтримку у вигляді похвали) це буде сприяти формуванню психологічно здорової та гармонійної особистості, а використання позитивного досвіду фундаментом для адекватної самооцінки. Не менш важливим є використання у побудові спілкування, принципів другого посередницького діалогу взаємодії дітей та дорослих. Саме доросла людина виступає наставником у передачі знань про навколишній світ, адже без розвитку когнітивної сфери неможлива успішна адаптація дитини у житті. Доросла людина допомагає дитині сконцентрувати увагу на предметах, явищах та процесах, надати значення певним фактам, характеристикам, відносно сприйнятого та розширити пізнавальний досвід за допомогою асоціацій, порівняння, прикладів. Важливим фактором у формуванні особистості є використання принципів регулятивного діалогу, які допомагають вплинути на мотиваційну сферу та оволодіти способами емоційної регуляції поведінки. Позитивна регуляція із використанням альтернативного вибору, відпрацюванням алгоритму дій, знайомство з межами дозволеного дають змогу регулювати діяльність дитини. Як висновок, можна зазначити, що довірливі та гармонійні взаємини між батьками та дітьми сприяють формуванню здорової особистості.

Література:

1. Захаров А.И. Как предупредить отклонения в поведении ребенка. Москва 1993, 192 с.
2. О программе ICDP // Официальный сайт программы ICDP в Украине. – Электронное издание. Доступ по ссылке: <https://www.icdp.org.ua/ru/o-programme-icdp>.
3. Прихожан А.М. Причины, профилактика и преодоление тревожности // Психологическая наука и образование. 1998, № 2, с. 11-17.
4. Развитие общения у дошкольников. Под ред. А.В. Запорожца и М.И. Лисиной. Москва : Педагогика, 1974. 288 с.
5. Хундейде К. Восемь принципов хорошего диалога: Программа ICDP для помощи родителям. Пер. с англ. М. Никоновой. Санкт – Петербург : ИРАВ, 1999. 12 с.